

להתזדנע

ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

קידושין דף פ

בענין סוקלין על החזקות

בקידושין דף פ'. ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות, ואין שורפין תרומה על החזקות. מלקין על החזקות כרב יהודה, דאמר רב יהודה הוחזקה נדה בשכינותיה, בעלה לוקה עליה משום נדה. סוקלין ושורפין על החזקות, כדרכה בר רב הונא, דאמר רבה בר רב הונא, איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית, נסקלין זה על זה, ונשרפין זה על זה.

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא מעשה באשה שבאת לירושלים ותינוק מורכב לה על כתיפה והגדילתו ובא עליה, והביאום לבית דין וסקלום, לא מפני שבנה ודאי, אלא מפני שכרוך אחריה.

- א -

בגדר החזקה שסוקלין על פיה

לוקה עליה משום נדה. וכן תינוק ותינוקת שמתגדלים כפי הרגילות בבית אחד, נקבע אצל בני אדם שזה אח ואחות, והולכין אחרי קביעות וחזקה זו אפילו לגבי חיוב מיתה.

וביתר ביאור, בחזון איש נשים סי' קי"ד (אות ז) כתב דמתנאי חזקה זו הוא שיתאמת הדבר בלבות בני אדם ולא יסתפקו בהן, כי החלטת בני אדם על ידי ההנהגה הרגילה בין בני אדם המעיזה ומתאמת בלב הרואים, דינה כעדות גמורה. והיינו דזה למדין מקרא ד'מכה אביו' דהנהגה בדרך העולם הקובעת דבר שלפי החלטת לבות בני אדם, אין מקום להסתפק בו, אמרה תורה דיש לסמוך עליה אפילו לגבי חיוב מיתה.

כיוצא בזה, בשו"ת רבי עקיבא איגר סי' קכ"ג קכ"ד כתב דאין עד אחד מועיל בעדות אשה אלא אם בא עדותו לפני בית דין, או על ידו או על ידי עד מפי עד, ואין אשה רשאי להינשא על פי עד אחד שלא העיד בבית דין.

אמנם בחזון איש נשים סי' כ' (אות י"ב) תמה על דבריו, וכתב דכמדומה שמעשים בכל יום ששני אנשים נוסעים למקום פלוני, וכשאשר יקרה מקרה שהאחד מהם מת, השני מספר הדברים לפני אנשים, ומחזיקין על ידו, ואין מושיבין בית דין על זה, וזה מפני שדבר המתקבל לכל בלי ספק, והדבר הולך ומתחזק בלי שום ערעור ל' יום, ודינו כתינוק ותינוקת שנתגדלו בתוך הבית שהוחזק שזה אח ואחות, וסוקלין על החזקות. ואין צריך עדות בפני בית דין אלא בדבר שאינו מתקבל ומתחזק ללא ספק.

והנה בגמ' בחולין דף י"א. למדין דהולכין אחרי הרוב גם ברובא דליתא קמן, ממה שאמרה תורה (שם) 'מכה אביו ואמו מות יומת', ודילמא לאו אביו הוא, אלא משום דהולכין אחרי הרוב, ורוב בעילות אחר הבעל.

וכתב בחתם סופר דלכאורה יש לתמוה שהרי בירושלמי למדין מ'מכה אביו' דהולכין אחרי החזקה, ואילו בחולין שם למדין מ'מכה אביו' שהולכין אחר הרוב.

וכתב, דמקרא ד'מכה אביו' יש ללמוד שניהם, הן שהולכין אחר חזקת התנהגות של דרך העולם, והן שהולכין אחר רובא דליתא קמן, כי נהי דרוב בעילות אחרי הבעל, תינתן אם אנו יודעים שהבעל בעל, אז נאמר דמאחר דרוב בעילות הם מן הבעל, ומיעוט בעילות הם מן הנואפים, הולכין אחר הרוב, אמנם מאן יימר שהבעל בעל שנתלה הבעילות אחר הבעל, דילמא לא בעל כלל, ואין לך לילך אחר הרוב, ועל כרחך שהולכין אחרי התנהגות של מנהג, ולכן יש לקבוע על פי חזקה שסתם איש ואשה שהם גרין יחד, ודאי

מקור חזקה זו מקרא ד'מכה אביו מות יומת' / דבר שנתאמת אצל בני אדם על פי תהלוכות עולם נחשב כעדות על הדבר / נתפרסם הדבר על אשת איש שמת בעלה אם צריך עדות בפני בית דין / בגדר רוב בעילות אחרי הבעל

- ירושלמי, רמב"ם, חתם סופר, חזון איש, רבי עקיבא איגר -

א. הנה הלכה זו דמלקין על החזקות וסוקלין על החזקות, נלמד בירושלמי בפירקין (הלכה י') ממה שאמרה תורה (שמות כ"א) ד'מכה אביו ואמו מות יומת', ואע"ג שאין הדבר ברור שזה אביו, שהרי יתכן שאמו נתעברה מאיש אחר, אלא שיש חזקה על זה שהוא אביו, והורגין על פי חזקה זו, ומזה נלמד שסוקלין על החזקות.

והרמב"ם בפרק א' מהלכות איסורי ביאה הלכה כ' מביא דבר זה, וכתב דמי שהוחזק בשאר בשר, דנין בו על פי החזקה, אף ע"פ שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב, ומלקין ושורפין וסוקלין וחונקין על חזקה זו. כיצד הרי שהוחזק שזו אחותו או בתו או אמו, ובא עליה בעדים, הרי זה לוקה או נשרף או נסקל, ואף על פי שאין שם ראיה ברורה שזו היא אחותו או אמו או בתו, אלא בחזקה בלבד. ומעשה באשה אחת שבאת לירושלים ותינוק מורכב לה על כתיפה והגדילתו בחזקת שהוא בנה, ובא עליה והביאיה לב"ד וסקלוה. ראיה לדין זה, מה שדנה תורה במקלל אביו ומכה אביו שיומת, ומנין לנו ראיה ברורה שזה אביו, אלא בחזקה כך שאר קרובים בחזקה.

ובביאור יסוד הדבר, בחי' חתם סופר מבאר דמה ששינוי בסוגיין דסוקלין על החזקות אין לו ענין כלל לשאר דיני חזקה האמורות בשי"ס שמעמידין הדבר על חזקתו הראשונה, כגון בספק גירושין שמעמידין האשה על חזקת אשת איש, ובמקוה שהיה בו ארבעים סאה שמעמידין אותו על חזקתו הראשונה שעדיין הוא מקוה כשר, וזה נלמד בחולין דף י': 'מתורת נגעי בתים, כי שם מדובר בדבר שהיה לנו כבר ידיעה ודאית, ואנו מסופקים אם נשתנה המצב, ועל זה למדין מקרא דנגעי בתים שמעמידין הדבר על חזקתו הראשונה, אבל בנידון שלפנינו שמחזיקין שזה איש ואשה, או אח ואחות, מעולם עדיין לא היה ידיעה בדבר שזה איש ואשתו או אח ואחות, שנעמיד הדבר על חזקתו הראשונה.

אלא חזקה זו שאמרו שסוקלין על החזקה הוא חזקה שנקבע בעולם על ידי התנהגותן של בני אדם, שכל שרואין אשה שתינוק מורכב לה על כתיפה והגדילתו, נקבע בעולם חזקה שזה בנה. וכן אשה שהוחזקה נדה בשכינותיה על ידי שהיתה לובשת בגדי נדותה, נקבע בעולם שהיא בחזקת נדה שיהא

אחרי החזקה שמצד הנהגת העולם, והן שהולכין אחרי הרוב, ושניהם פונים לדבר אחד. א

מתנהגין כדרך כל הארץ, ולכן שוב נקבע על פי דין רוב שרוב בעילות אחר הבעל. ונמצא דממה שאמרה תורה 'מכה אביו מות יומת' למדין הן שהולכין

- ב -

סוקלין על החזקה מאחר שהחזק אצלינו לפני שהיה נוגע לגבי חיוב מיתה

וכתב דעל זה שהם הוחזקו לאיש ואשה, אין צריך עדות ראייה, כי חזקה זו הוחזקה אצלינו כבר כשעדיין לא היה נוגע לדיני נפשות, כי אם לגבי איסור בלבד, ומאחר שכבר הוחזק שזה בעל ואשתו, שוב מועיל עדות ראייה על עצם פעולת האיסור המחייב מיתה, כמו שאמרו בעדות איסורין דאחרי שהעיד עד אחד על חתיכת בשר שהיא אסורה, שוב לוקה על ידי שני עדים שמעידין שאכל את החתיכה. ואה"נ שאם מתחילה העידו עדים על אשה שזינתה כשעדיין לא הוחזקה לאשת איש, ורק אחר כך הוחזקה לאשת איש, אין סוקלין אותה, כי בזה צריך עדות ראייה גם לדעת שהיא אשת איש. ב

כיוצא בזה, בשו"ע חו"מ סי' פ"ז סעי' ל"א כתב דמי שתובע את חבירו שהוא חייב לו חוב הלוואה, והוא טוען שהיה לו שטר, ונאבד ממנו, והנתבע מכחישו ואומר לו, פרעתי, או שאומר איני חייב לך כלום, והנתבע נשבע על זה, ואח"כ מצא התובע את השטר, נהי שחייב לשלם לו על פי השטר, מכל מקום אינו נעשה חשוד על השבועה לומר שנשבע בשקר, כי אע"פ שחייב לשלם על פי טענת 'שטרך בידי מאי בעי', מכל מקום אין זה מועיל להטיל עליו דין חשוד על השבועה, כי אע"פ שיש סברא ד'שטרך בידי מאי בעי', מכל מקום הרי לא העידו עדים נגד שבועתו לומר שלא פרע, ולכן אינו נעשה חשוד על השבועה.

ומקשה בקצות החשן שם סק"ח מדוע לא יהא נעשה חשוד על השבועה, הרי אם מועלת סברא ד'שטרך בידי מאי בעי' להוציא ממון על פי חזקה זו, מדוע לא תועיל חזקה זו גם לעשותו חשוד על השבועה, הרי לא יהא הוכחה זו קלושה ממה שסוקלין על החזקות, ולמה לא תועיל חזקה זו להחשיבו חשוד על השבועה.

וכתב בקובץ שיעורים בב"ב דף ה': (אות ל"ב) דאין לדמות דבר זה למה שסוקלין על החזקות, כי מה שסוקלין על החזקות אמור כשכבר הוחזק אצלינו שזה בעל ואשתו כשלא היה נוגע לגבי חיוב מיתה, ולכן מאחר שהוחזק אצלינו שזו איש ואשה, ממילא שאם אחר כך זינתה סוקלין אותה. אבל במה שמועיל חזקה ד'שטרך בידי מאי בעי' לחייבו ממון, הרי מעולם לא הוחזק אצלינו שום דבר לומר שהוא חשוד על השבועה, כי רק ע"י טענותיהם נולד הספק אם פרע או לא, וע"י סברא ד'שטרך בידי מאי בעי' נפשט הספק שלא פרע, ואין כאן שום הוחזק מעיקרא שנוכל לומר סברא זו דסוקלין על החזקה.

עד אחד שמעיד על חתיכת בשר שהיא אסורה הוחזק האיסור וזה מועיל גם לחיוב מלקות / אשה שזינתה עם אחר ואח"כ הוחזקה שהיא אשתו של בעל זה / עדות ידיעה בלא ראייה בדיני נפשות / סברא ד'שטרך בידי מאי בעי' אינו מועיל לעשותו חשוד על השבועה

- שם שמעתא, שערי תורה, קצות החשן, קובץ שיעורים -

ב. בגדר הדבר דסוקלין על החזקות, הנה הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות סנהדרין הלכה ו' כתב דאע"ג דאין מלקין אלא על פי שני עדים, מכל מקום אם עד אחד העיד על חתיכת בשר שהיא אסורה באכילה, ואחר כך העידו שני עדים על איש אחד שאכל חתיכה זו, הרי זה לוקה. ואע"ג שלא נודע לנו שהיא חתיכת איסור אלא על פי עד אחד, מאחר שהאיסור עצמו הוחזק בעד אחד, שוב לוקה עליו על ידי שני עדים שראו שאכלו והתרו בו.

וכתב בשם שמעתא (ש"ד פ"ח) דמה שכתב הרמב"ם דאחרי שהאיסור עצמו הוחזק בעד אחד, שוב לוקה עליו, זה מיוסד על מה שאמרו בגמ' שלפנינו דסוקלין על החזקות, כי מה שסוקלין על החזקות הוא ג"כ בדרך זה שאחרי שהוחזקה האשה שזו בעלה ע"י שמתנהגים כאיש ואשה, ועל ידי זה נקבע שאסורה להינשא לאחר, שוב אם זינתה עם אחר סוקלין על החזקות. ואה"נ דאם עד שלא הוחזק עליה שהם בעל ואשתו, זינתה היא עם איש אחר, שוב לא יועיל מה שאחר כך יוחזק שזה בעל ואשתו שתתחייב מיתה. ואם כן הוא הדין לגבי עד אחד שמעיד על חתיכת בשר שהיא אסורה, כיון שכבר הוחזקה לחתיכת איסור, אז אם שני עדים מעידין שאכלה, חייב מלקות. אבל אם מתחילה העידו עדים שאכל חתיכת בשר שהיתה מונחת על השולחן, ושוב בא עד אחד והעיד שחתיכה זו היתה אסורה, אינו לוקה.

כיוצא בזה, בספר שערי תורה על דיני חזקה כלל ו' (פרט ד') מקשה במה שסוקלין על החזקות, ומשמע שזה אמור אפילו אם הבית דין שדין אותם לא קבלו עדות ראייה שראו שהתנהגו כאיש ואשה, אלא שעדים אומרים לפנייהם שהם הוחזקו בעיר לאיש ואשה, ויש לתמוה שהרי בסנהדרין דף ל"ו. מבואר דבעדות נפשות אין מועיל עדות ידיעה בלא ראייה, כמו שכתב הרמב"ם בפרק כ' מהלכות סנהדרין הלכה א' דאין בית דין עונשין באומד הדעת, אלא על פי עדים בראיה ברורה, ואם כן לכאורה אם רק מעידין לפנייהם שהוחזקו בעיר לאיש ואשה, הרי זה כעדות ידיעה ללא עדות ראייה, והאין דנין בזה דיני נפשות.

השלמות והוספות

נגחן, אין הלוקח יכול לבטל המכר אפילו במקום שרוב בני אדם קונים שוורים לחרישה ולא לאכילה, כי אין הולכין בממון אחר הרוב, מכל מקום חזקה הבאה מכח הרוב אלימא טפי מהליכה אחר הרוב, ומטעם זה מוציאין ממון על פי חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו, כדאי' בבבא בתרא דף ה', כי חזקה זו היא חזקה הבאה מכח הרוב, דזהו הרגילות של בני אדם שאין פורעין חוב לפני זמן הפרעון, וכשם שסוקלין על פי חזקה כזו כך מוציאין ממון על פי חזקה כזו שהוקבע על פי רוב וסברא שאין אדם פורע תוך זמנו. [ועיי' שם עוד].

ב. אמנם בשערי תורה שם בהמשך דבריו כתב דזה תלוי במה שנחלקו הראשונים לגבי מה שאמרו ביבמות דף ל"ט: דעד אחד ואפילו קרוב נאמן לומר על יבמה שפלוגי הוא אחיו של מת, ואין זה נחשב לעדות דבר שבערוה, כי זה רק גילוי מילתא בעלמא שזה אחיו של מת. ובבית יוסף אהע"ז סי' קנ"ז מביא פלוגתת הראשונים אם נאמנות זו מועלת דוקא באומר כן לפני שהדבר נוגע לגבי יבום, או שסומכין על עד אחד וקרוב גם אחרי שזה כבר נוגע לגבי יבום, כי גוף הדבר אינו דבר שבערוה. וכתב בשערי תורה דלגבי סוקלין על החזקות יהא תלוי בפלוגתא זו, כי לדעת הסוברים דאין מועיל גילוי מילתא אלא כשעדיין אינו נוגע לדבר שבערוה, הוא הדין דאין סוקלין על החזקות אלא אם הוחזק הדבר אצלינו לפני שהיה נוגע לדבר שבערוה, אבל להסוברים דמועיל גילוי מילתא גם כשכבר נוגע לדבר שבערוה, הוא הדין לגבי סוקלין על החזקות, אם כבר זינתה ואח"כ הוחזקה לאשתו, מועלת חזקה זו.

סוקלין על החזקה הבאה מכח הרוב / אע"ג שאין הולכים בממון אחר הרוב מוציאין ממון על פי חזקה הבאה מכח הרוב

- קונטרס החזקות לבעל שמן רוקח -

א. בספר קונטרס החזקות (מבעל שמן רוקח) סי' א' מפרש קצת בדרך אחרת, והוא מבאר דמה שבירושלמי למדין מקרא ד'מכה אביו' שסוקלין על החזקות, ובבבלי למדין מקרא זה שהולכין אחר רובא דליתא קמן, שניהם הם באמת אותו דבר. כי הוא מבאר דמה שסוקלין על החזקות היינו שזו חזקה הבאה מכח רוב, שהוחזק על פי הסברא, כי השכל מחייב דאיש ואשה שגרים יחד כפי הרגיל, יש להחזיקם שזה בעל ואשתו, כי רוב אישים ונשים שגרים יחד, הם מפני שנתקדשה אליו. וכן תינוק ותינוקות שגדלו יחד בבית אחד שנקבע על פי חזקה שזה אח ואחות, זה מפני שיש חזקה הבאה מכח רוב שתינוק ותינוקות שגדלו בבית אחד, זה מפני שהם אח ואחות. ונמצא דמקרא זה שלמדין שהולכין אחר רובא דליתא קמן, למדין שהולכין אחרי חזקה זו.

ונמצא דאין סתירה בין דברי הירושלמי ודברי הבבלי, כי מה שאמרה תורה 'מכה אביו מות יומת' הוא משום דיש חזקה הבאה מכח הרוב שזה בנו של אביו, כי זה על פי סברא ועל פי קביעת תהלוכות העולם דמי שמוחזק שהוא בנו של זה מסתמא הוא באמת אביו, ואין להסתפק דילמא אינו אביו.

והוא מבאר דחזקה כזו מועלת גם להוציא ממון, ואע"ג דקיי"ל כשמואל בב"ק דף מ"ו. שאין הולכין בממון אחר הרוב, ולפיכך המוכר שור לחבירו ונמצא

ב